

КАКО ЈЕ ОТКРИВЕНО ЗЕЛЕНИЧЕ

ЗЕЛЕНИЧЕ – *Prunus laurocerasus*

Јосиф Панчић наш најстарији ботаничар и биолог, први председник САНУ, трагајући за новим врстама биљака упутио је молбу (писмо) свим ондашњим локалним властима у Србији да га обавесте уколико примете или чују од народа за ретке биљне "феле" (врсте).

Маја месеца 1886. године он је допутовао у Врање где су већ ботанизирали др. Сава Петровић и др. Ђорђе Ничић, његови ученици и сарадници. Након обиласка терена око Врања, он је 25-ог маја 1886. године, кренуо дресином од Врања у Предејане одакле су намеравали да крену у Рупље и на Острозуб. У Предејане их је чекао пратилац са оседланим коњима, па су јашући кренули пут Рупља. Ту се Панчић интересовао код мештана о изгледу биљке, њеног цвета и плода, а мештани су му казивали да не цвета и не доноси плодове. Панчићим је објашњавао да зелениче (како га мештани зову) или ловорвишња (како се оно научно зове *prunus laurocerasus*) има плод као вишња или трешња, али су мештани остали при објашњењу да тако нешто нису видели на острозубском зеленичету. Пошто су у Рупљу преноћили, сутрадан (25-ог маја 1886. године) кренули су пут Острозуба и Зеленича. Прешавши острозубске ливаде дошли су до извора Рупске реке одакле су се спустили у Зеленичу. Сам сусрет са непознатом биљком Ничић овако описује:

"После кратког спуштања низа страну овог виса, на једанпут стадосмо очарани дивним изгледом једне биљке, у сред грубе дивљачности, коју нам износи околина њена. То је ЗЕЛЕНИЧЕ !... после оног усхићења и онакве радости, каква се ретко јавља у животу човека, ми се приближисмо са највећим одушевљењем овој залуталој биљци и не мोगасмо се довољно нагледати и надивити лепоти њеног лишћа".

Како је откривено да Зелениче цвета?

Маја месеца 1983. године интензивно су вођени разговори о посети Острозубу, веома занимљивом локалитету у југоисточној Србији, са студентима биологије ПМФ из Приштине и студентима технологије Технолошког факултета из Лесковца. Циљ екскурзије био је упознавање биљног света Острозуба и упознавање са веома занимљивом ботаничком реткошћу ендемореликтом *prunus laurocerasus* L. у народу познатом као зелениче. Договорено је да се на Острозуб иде у суботу 21-ог маја. Мала експедиције са професором Новицом Ранђеловићем кренула је старомодним али употребљивим, неконфорним аутобусом пут Рупља.

Професор је својим студентима и раније, а и успут говорио о томе како је зелениче откривено пре око 100 година, како је оно интересантно за науку као ендемореликт, ко је све писао о том раритету, а посебно је потенцирао питање стерилности острозубске популације и својим слушаоцима преносио мишљење многих научника зашто зелениче не цвета. Спуштајући се низ падине Острозуба нису

ни приметили да су се већ приближили Зеленичу. И заиста, пред њима се указа диван приказ: прекрасни жбунови ове зимзелене и за ово поднебље ретке биљке. Али шта је то бело по гранама? Тада професор рече: "децо, причао сам вам све време да зелениче на Острозубу не цвета, зелениче ме је демантовало, оно ЦВЕТА, али ви имате ту срећу да учествујете у једном научном открићу да зелениче на аутохтоном станишту цвета. Ми смо данас први из научног света који се бави овом биљком (а можда и нисмо) који смо видели да на Острозубу цвета. Кажем можда и нисмо први јер мештани вероватно нешто више о томе знају!"

За разнашњење питања од када Зелениче на Острозубу цвета планиран је разговор са мештанима Бистрице, јер су они најбољи сведоци свих промена и појава које са на овом простору догађају. Тај разговор су обавили Спас Сотиров, Живорад Мартиновић, Властимир Стаменковић, Дејвид Хил и Новица Ранђеловић. Са цветалом гранчицом биљке (коју су при разговору сакрили) истраживачи су питали мештане да ли Зелениче цвета на Острозубу у Зеленичу. Многи грађани који ретко залазе у ово подручје одговорили су да не цвета. Међутим, они који су провели много година у Зеленичу и на Острозубу напасајући стада одговорили су да цвета и том приликом су верно описали изглед цветова и цвасти, а поменули су и карактеристичан мирис цветова. Нису могли да нам кажу тачно од када цвета, али по казивању мештана то време није далеко иза нас. Истраживачи су закључили да је то било након доношења одлуке о Зеленичу као природном резервату који је законом заштићен. Цветање је започело када се интересовање за зелениче стишло, јер су истраживачи мислили да је све речено о њему. Међутим, зелениче им се осветило за смањење пажње и своје цветове "открило" локалним природњацима и новопридошлим ботаничарима из југоисточне Србије, и ако су пре њих на подручју Зеленича боравили и о "стерилности" ове врсте писали многи београдски ботаничари.

На Зеленичу је те године (1983) цветало пет састојина које се пружају крај поточића на надморским висинама од 1230 до 1280 метара. У тим састојинама су истраживачи Видак Јовановић и Миодраг Ружић анализирали флористички састав и пописали око 30 различитих биљних врста од којих су најбројније буква (*Fagus moesiaca*), зелениче (*prunus laurocerasus*) и боровница (*Vaccinium myrtillus*) а биљна заједница у којој расту ове биљне врсте је ендемореликтна и у науци позната по имену *Laurocerasofagetum caticetosum* Jov., коју је описао наш чувени фитоценолог, ботаничар и шумар Бранислав Јовановић са Шумског факултета из Београда.

У централној састојини постављена је микроклиматска станица, којом је руководио тада млади ботаничар Владимир Ранђеловић. Мерена је температура ваздуха, земљишта, осветљеност и евапорација.

У истој састојини вршена су истраживања морфологије цвасти што су урадили Спас Сотиров, Дејвид Хил и Новица Ранђеловић.

ишије проф. Новица Ранђеловић